

УДК: 378.14:792

ВІД РИТОРИКИ ДО ШКІЛЬНОГО ТЕАТРУ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація: *Стаття присвячена аналізу використання вчителями навчальних закладів минулого елементів театру в опануванні класичної гуманітарної науки риторики.*

Автором обґрунтовується примушення, що саме школи та академії риторики, сприяли скорішому створенню шкільного театру, який саме і виявився плідною формою опанування мистецтва риторики та найоптимальнішим, ефективним шляхом особистісного розвитку майбутніх фахівців.

Ключові слова: *школи ораторського мистецтва, риторика, елементи театру, шкільний театр.*

OT РИТОРИКИ К ШКОЛЬНОМУ ТЕАТРУ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация: *Статья посвящена анализу использования учителями учебных заведений прошлого элементов театра в освоении классической гуманитарной науки риторики.*

Автором обосновывается предположение, что именно школы и академии риторики, содействовали более быстрому созданию школьного театра, который оказался плодотворной формой освоения искусства риторики и оптимальным, эффективным путём личностного развития будущих специалистов.

Ключевые слова: *школы ораторского искусства, риторика, элементы театра, школьный театр.*

FROM RHETORIC TO THE SCHOOL THEATRE: HISTORICAL-THEORETICAL ASPECT.

Annotation: The article is dedicated to the analysis of teacher's using of educational establishments in past of elements of theater in mastering classic humanitarian science of rhetoric.

An author is grounded a compulsion, that exactly schools and academies of rhetoric were instrumental in more quick creation of school theater which appeared the fruitful form of capture the art of rhetoric and the most optimum, effective way of personality development of future specialists.

Key words: schools of oratorical art, rhetoric, elements of theater, school theater.

Постановка проблеми. Сучасні дослідники не втрачають інтересу до питання визначення ролі та місця театру в формуванні особистості, його педагогічного впливу на професійну підготовку майбутніх фахівців.

Особливо загострюється вирішення цих питань у часи модернізації освітньої діяльності, що саме й спонукає до забезпечення майбутніх фахівців знаннями, вміннями, практичними навичками самотвірного характеру, а також створення умов для їх духовного самовдосконалення, самореалізації.

На нашу думку, серед таких умов у системі професійної підготовки є функціонування студентських театрів, діяльність яких визначається динамікою сучасного суспільства та має колосальний вплив, що активізує розвиток і вдосконалення особистості, її творче формування.

Аналіз практичної роботи у ВНЗ, власні спостереження та багаторічний практичний досвід зумовлює нагальну необхідність наукової розробки проблеми діяльності студентських театрів як засобу навчання та виховання. Це дає підстави вважати, що означена проблема потребує відповідного науково-теоретичного обґрунтування та історико-теоретичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень. Педагогічні дослідження останніх десятиліть приділяють багато уваги проблемі використання у навчально-виховному процесі засобів театральної педагогіки (В.С.Абрамян, І.А.Зязюн, Ю.П.Єлісовенко, А.Й.Капська, Л.М.Масол, Н.Є.Миропольська, Г.М.Сагач). В межах цієї проблематики розглядаються особливості аматорського художньо-естетичного процесу (Л.В.Дорогих, А.С.Каргін, В.І.Мазепа, Е.А.Смиронова та ін.); теоретично обґрунтовується специфіка діяльності аматорських театрів (М.А.Аріарський, Т.В.Лавров, О.П.Марков, О.В.Сасихов). Не залишаються поза увагою науковців питанням використання у навчально-виховному процесі форми шкільного театру (Н.Є.Миропольська, О.М.Отіч, Г.І.Переухенко, С.О.Соломаха та ін.).

Мета статті. На основі аналізу наукових джерел, довести важливість мистецтва риторики у створенні та інтенсивному розвитку шкільних театрів.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження з зазначеної проблематики засвідчують глибоку взаємодію педагогіки та театру, їх історичні й соціальні корені, які спиралися в Україні на багату спадщину давньоруської

культури і культури західних країн. Практика застосування елементів театру в навчально-виховних цілях мала місце ще в релігійних ритуалах, обрядах первісного суспільства, доби пізнього палеоліту. А у гімназіях Давньої Греції основним засобом досягнення специфіки театрального мистецтва було знайомство учнів з видатними драматургами того часу – комедіографами і практиками Менандром, Аристофаном, Есхілом, Софоклом, Еврипідом – з метою не тільки усвідомлення ідеї, закладеної у творах, але й в практичному використанні текстів, що мало на увазі не безпосередню театральну діяльність, а школу риторики [9, с. 112-113].

Маємо сміливість зробити примушення, що саме школи риторики сприяли скорішому створенню шкільного театру, який саме і виявився плідною формою опанування мистецтва риторики. Прагнучи довести цю думку, прослідкуємо шлях використання прийомів театру в опануванні мистецтва риторики.

З давніх часів успішно розробляла проблеми ефективного усного переконуючого мовлення в ситуації публічної комунікації саме класична гуманітарна наука риторика – наука про ораторське мистецтво [4, с. 153]. Її Історія – невичерпна скарбниця досвіду формування творчої особистості педагога мистецтвом живого слова, яка має глибокі корені у світовій та національній культурі. та є елементом театру, що плідно використовувався у професійній підготовці майбутніх учителів.

Витоки майстерності мовлення зароджувалися в Елладі, в античній Греції, в школах риторики. Програми цих давньогрецьких шкіл відрізнялися одна від одної. Наприклад, до викладання в теоській школі залучалися вчителі, які мандрували: ритори чи історики. В програму такого навчального закладу входили іспити з читання, каліграфії, співи, гра на кіфарі, співи під акомпанемент кіфари; писання нот інструментальної та вокальної музики, малювання, читання фрагментів з трагедії і комедії в старшій школі [9, с. 113].

Для навчання мистецтва риторики, яке вважалося ознакою освіченості, в школах Спарти (Лаконія) та Афін обов'язково ставилися трагедії та комедії [11, с. 3].

Сильним поштовхом у розвитку методики навчання юнаків усному мовленню було зародження «софістики». У другій половині V століття до нашої ери створюються школи філософів-просвітників, яких називають софістами. Софія означає мудрість, а софісти – мудреці, вчителі, які створили небачений до цього

часу культ слова. Вони стверджували, що слово є великий володар, який, володіючи малим і зовсім непомітним тілом, здійснює пречудесні справи. Тому, що воно може нагнати страху, вселити радість, знищити журбу і пробудити співчуття. Зрозуміло, що така сила може з'явитися у слова якщо над ним систематично працювати. У своїй школі ораторського мистецтва вчителі-софісти в навчальному процесі великого значення надавали вправам. Навчити говорити переконливо, «робити слабку думку сильною» – такими уявляли своє завдання вчителі-софісти. Для цього вони використовували два основні засоби впливу: діалектику – мистецтво розмірковувати і риторику – мистецтво говорити. Перша апелювала до розуму слухачів, друга – до почуттів. Софісти стверджували, що той, хто володіє обома засобами, може переконати будь-якого супротивника і домогтися торжества своєї думки. Для цього була розроблена ціла система вправ (з цільовою установкою), вивчалися особливості лексики (Пол і Лікіменій), особливості впливу усного слова на почуття (Продик і Гіппій). Що ж стосується методичних прийомів навчання, якими користувалися софісти у педагогічній діяльності, то найбільш поширеним було виголошення промови перед учнями, яку останні мали зазначити як за змістом, так і за стилем та ораторськими прийомами. Досить популярним методичним засобом навчання ораторського мистецтва було ведення диспутів з учнями [6, с. 22].

Вважалося, що ті, хто володіє мистецтвом міркування та мистецтвом спілкування зможуть досягти успіху, стати громадською людиною в тогочасному демократичному суспільстві Афін. І дійсно, популярність учителів-софістів була надзвичайно великою. Вони їздили по всій Греції, виступали перед слухачами і допомагали бажаючим оволодіти мистецтвом красномовства, вмінням говорити красиво і впевнено. Як правило, це були люди багаті, яких дуже шанували. Великий внесок у розвиток риторики зробив Протагор, який першим сформулював правила граматики та орфоєпії, що є елементами сценічного слова – основи театру.

Далеко не байдужим до теорії риторики був один із представників софістики – Демосфен. Якщо основи риторики викладалися в школах, то діяльність письменника, оратора і політичного діяча Демосфена, стала самостійною школою красномовства.

Від природи майбутній оратор мав слабкий голос, погану дикцію та деякі фізичні недоліки, але за порадою свого друга, відомого грецького актора Сатира, Демосфен

починає кожноденну працю, спрямовану на усунення власних недоліків. «Щоб розвинути голос, він набирав до рота камінців і вимовляв промови на березі моря, намагаючись заглушити шум води» [8, с. 14]. Так наполегливою працею, яку, на нашу думку, можна назвати тренінгом, він позбувся фізичних вад. Отже, Демосфен використовує вправи акторського тренінгу і розробляє власну систему прийомів впливу на слухачів. За цією системою, він робив короткий енергійний вступ, а далі йшов виклад суті певної справи. Його мовлення було сповнене динаміки і експресії: палкі звернення, яскраві відступи, уявна розмова із супротивником. Це театральні прийоми, які викликали надзвичайну увагу слухачів, зацікавленість і жваву реакцію. Промовам Демосфена характерні лаконізм, динамізм і наступальність вступу; переконливість, аргументованість і напруга основної частини; несподіваність, оригінальність, експресивність заключної частини. Тон промов завжди виявляв щирість оратора, зацікавленість його в проблемі, багатство інтонацій.

Слід зазначити, що до Демосфена грецька риторика вже мала деякі технічні напрацювання, але він, скориставшись частиною з них, доповнив арсенал риторичної техніки своїми засобами та прийомами. У класичній давньогрецькій риторичній Демосфен став вершиною красномовства і явищем високої духовної культури [6, с. 23].

Таким чином, за часи софістів риторика була наукою усіх наук, вона сприяла розвитку культури мови, розкриттю невичерпних можливостей усного і особливо публічного слова, використовуючи при цьому засоби театру [1, с. 12].

В історії давньогрецької просвітницької епохи особливе місце відводиться Сократу. Свої бесіди оратор будував у формі питань і відповідей. Спочатку він робив вигляд, що нічого не знає і просив його просвітити. А потім учитель починав послідовно ставити питання своєму співбесіднику до того часу, поки учень не вступав у протиріччя з самим собою і впевнювався, що нічого не розуміє. Такий метод згодом було названо «сократичною іронією», а з нашої точки зору, він перегукується з прийомами сучасного методу театралізації.

Велике значення для історії риторики мають праці античного мислителя Платона, учня Сократа. Платон широко використовував учення вчителя продовжуючи втілення його ідей. Він високо підносив класичну риторичну як синтез усіх мистецтв, розвинув наукові методи аналізу і синтезу. У своїх діалогічних творах учень Сократа

спирався на досвід давньогрецьких академій. Але Платон значно підняв мистецтво діалогу. В Афінах, в саду грека Академа, він заснував школу, яка називалася Академією, а її учні академіками. У цьому навчальному закладі надавалася перевага усним формам викладання, писемна мова вважалася художнім відгуком живої усної мови. Проіснувала Академія дев'ять віків [7, с. 39]. Прийнято вважати, що платонівські діалоги – це свого роду філософські драми, які складені з яскравих художніх образів, глибоких за своїм змістом і відшліфованих за формою. Знайомство з будь-якою працею Платона створює враження читання драматичного твору. Перед нами народжуються образи певних особистостей, мова яких індивідуальна, нерідко емоційна і відрізняється особливостями розмовної мови. Застосовуючи термінологію К.С.Станіславського, можна сказати, що відсутня тільки фізична дія, яка обумовлювалася б характером і змістом самого діалогу. Логічно побудовані зі своїм «надзавданням», дотепні чи проникнуті іронією, то загадкові на перший погляд діалоги, незміно збуджують підвищений інтерес до предмету бесіди і ведуть слухачів до потрібної цілі. Безсумнівно, що Платон збагатив живу публічну мову новими прийомами і формами полеміки, яскравою виразністю своєї мови, набагато посилив логіку мови, її змістовну ємність. Теорію Платона – вплив мови на душу людини педагогіка широко використовує в подальшому [1, с. 13-14].

Думки Платона про ораторське мистецтво продовжив його учень – Арістотель – найславетніший із когорти його учнів. Він працював у академії вчителя двадцять років. Арістотель створив «Риторику» (335 р. до н.е.), яка складається з трьох книг. Цінність праці визначається тим, що вона представляє єдиний давньогрецький твір з красномовства, який дійшов до наших часів у достатньо цілісному вигляді [1, с. 26]. На нашу думку, найважливіше з арістотелівських положень – повна відповідність змісту промови меті виступу оратора.

Отже, оцінюючи давньогрецьку риторику в її практиці та теорії, можна стверджувати, що вона – визначне явище античної цивілізації, в опануванні якого використовувалися прийоми, форми, методи театру. Красномовство Давньої Греції, яке розвивалося разом з іншими видами мистецтва, було великим досягненням духовної культури Еллади. Давньогрецька риторика проникла і в інші країни.

Досягнення ораторського мистецтва стали базою для розвитку красномовства послідуєчих періодів історії – феодалізму і капіталізму.

Успіхи грецьких майстрів були різноманітними в усіх областях культурної творчості: в філософії, архітектурі, театрі, в літературі – створення багатьох жанрів (трагедія, комедія, наукові трактати в поетичній формі); в історії педагогіки – навчанні та вихованні, зокрема, в використанні та в практичному застосуванні в школах та гімназіях творів видатних драматургів, таких як Менандр. Використання драматургічного матеріалу у педагогічній практиці мало на увазі не безпосередню театральну діяльність, а школу риторики, тобто риторика була своєрідним «представником» мистецтва, який ближче за все стояв до мистецтва театру і мав виховне значення. Подібно акторам, учні шкіл та гімназій, шляхом постійних вправ та тренувань оволодівали виконавсько-мовленнєвою майстерністю, таким чином знайомилися з основами театального мистецтва. Тож, театр і педагогіка у Давній Греції крокували поруч і мали багато спільних законів. Мистецтво театру широко використовувалося в давньогрецьких школах та гімназіях, мало велике виховне значення і було унікальним педагогічним інструментом, який сприяв розвитку інтелектуальних і творчих сил.

Подальшого розвитку і застосування елементів театального мистецтва (тієї ж риторики) у навчально-виховному процесі ми знаходимо в епоху Римської імперії.

Варто звернути увагу на те, що у III ст. до н. е. починається процес еллінізації римської культури – достоїнств Давньої Греції. Цей процес поступово охоплює всі сфери життя – право, літературу, мистецтво, побут, а пізніше філософію і риторичку в навчальних закладах. Риторична школа в Римі починає навчати мистецтву вести бесіду на різні теми – від теоретичних проблем філософії, питань про Всесвіт до конкретних наук, справ [1, с. 18]. Закінчивши курс навчання в граматичній школі, юнаки вступали до риторичної школи, де вивчали латинську й грецьку мови. В цих школах викладали найкращі наставники-ритори, відомі філософи, які читали курси філософії, риторички, правознавства, римської та грецької літератури тощо. Основною формою занять тут була декламація-промова на вигадані теми викладачами [6, с. 24].

І філософи, і літератори, і ритори в навчанні широко використовують драматургію в педагогічних цілях: «Комедія може дати для вироблення красномовства

особливо багато, тому що малює всі можливі життєві типи та пристрасті... Але дітям належить читати в першу голову те, що в найбільшому ступені живить розум, підносить душу; для знайомства з іншими книгами, потрібними тільки за ради вченості, їм залишається все подальше життя», - писав Квінтіліан [5, с. 181].

Із шкільних декламацій виникла нова риторична трагедія [14, с. 66], яка часто брала за зразок конфлікти відомих трагедій.

Досліджуючи риторику, треба обов'язково згадати ще одне ім'я – Марка Тулія Цицерона (106-43 до н. е.). Видатний давньоримський оратор, політичний і державний діяч, адвокат, письменник зробив величезний внесок у розвиток мистецтва красномовства. Його ім'я з віками стало відомо всьому світові. Римський оратор Квінтіліан говорив, що небо надіслало на землю Цицерона, щоб дати приклад, до яких меж може дійти могутність мистецтва слова [6, с. 24]. Цицерон розвинув теорію риторики в ряді прекрасних праць, які є актуальними для практиків і сьогодні. Сутність своєї риторичної системи і шляхи удосконалення красномовства Цицерон виклав у трьох книгах, де розвинув теорію ораторського мистецтва, представив ідеал оратора, до якого прагнув сам і виклав історичний розвиток ораторського мистецтва. В його поглядах на ораторське мистецтво виділено складові компоненти ідеального оратора: різноманітні пізнання; краса мови; рухи душі; гумор і дотепність; знання своєї історії; знайомство з законами і громадянськими правами; техніка мови. Перераховані Цицероном складові компоненти ідеального оратора мають багато спільного з сучасними компонентами театру. А такі вимоги до майстерності оратора, як необхідність вивчення до тонкощів усіх поривань, рухів душі людини, дуже нагадують нам вимоги до акторів. Також звертаємо увагу на думку Цицерона стосовно могутності мистецтва красномовства, яке виявляється в умінні заспокоювати, надавати насолоду чи збуджувати душі слухачів. Вважаємо, що могутність мистецтва красномовства перегукується із призначенням театру.

Узагальнюючи досвід теоретичних праць Марка Тулія Цицерона, доходимо висновку, що в його теорії красномовства вказується на три джерела цього мистецтва: природній дар оратора; теоретичне навчання; практичні вправи [6, с. 24].

В історію світової культури Цицерон увійшов, як неперевершений оратор, який ставився до проблем змісту і реалізації форм вербальної дії, як до мистецтва. І тільки

досконало володіючи цим мистецтвом, оратор має можливість впливати на волю і поведінку людей, спонукає їх до активної творчої діяльності [12, с. 54].

Наступним кроком в риторичі стали праці Квінтіліана (приблизно 35-96 рр. н. е.), в яких найбільш повно, ніж у Цицерона, викладено теорію і концепції римського красномовства. Глава риторичної школи в Римі, ритор, учитель красномовства – Марк Фабій Квінтіліан стверджував, що виховання повинне прагнути до розвитку та формування здатності самостійно мислити і винаходити. У мистецтві виховання і навчання особливо значне місце посідають підготовка вчителя, його знання, методи [12, с. 58]. В його основній праці – «Наставляння в ораторському мистецтві» – в 12 книгах узагальнюється досвід давньогрецької та римської риторики. Але основу праці Квінтіліана складають принципи і норми, вироблені й обґрунтовані Цицероном. Квінтіліан відзначав, що для справжнього оратора необхідні такі природні якості, як увага, пам'ять, здібність до імпровізації, пристрасність. Однак, природні індивідуальні ораторські здібності потрібно розвивати: немає досконалості там, де природі не допомагає праця. Велику роль відіграє тренування пам'яті, оскільки без неї ніяка вдала імпровізація неможлива: експромт – результат великої праці [3, с. 19; 13, с. 30].

У педагогічному трактаті «Про підготовку оратора» Квінтіліан писав про те, що вчителю потрібно слідкувати за точною побудовою мови, за правильним диханням, паузами, ритмом і манерою читання учнів. Він також висловлював думку про те, що ораторові «необхідно користуватися численними суто акторськими прийомами, щоб викликати у слухачів потрібний стан душі» [9, с. 14]. Слід відзначити, що вже в ті часи, освіта представляла собою синтез науки і мистецтва і вчитель повинен бути всебічно освіченим. Квінтіліан запевняв, що оскільки ритори брали уроки в акторів, то й учні повинні були запозичити в акторів через своїх учителів певні навички, які сприяли досягненню мистецтва декламації.

Характеризуючи діяльність відомого оратора-педагога М.Ф.Квінтіліана, треба визнати, що він сформував головні методи і прийоми ораторського мистецтва, значну вагу приділяв вихованню майбутнього оратора – ним розроблено ряд педагогічних проблем, які знайшли відгук у педагогіці XVI-XVIII століть [3, с. 19].

Порівнюючи елліністичну та римську культури, бачимо, що мистецтво красномовства набуло подальшого розвитку в Древньому Римі. Якщо в елліністичній культурі все-таки більше переважав жанр публічних промов, то в римлян розквітли жанри дискусії, читання п'єс, публічні авторські читання елегій, епічних поем, комедій, трагедій. У цей період у навчально-виховному процесі риторичних шкіл спостерігається зближення прийомів, притаманних ораторському і виконавському мистецтву. Злиття прийомів у різних видах промов, коли древні оратори поряд з викладенням фактів часто зверталися до художніх образів. Цей взаємозв'язок різних видів словесної діяльності дозволяє нам стверджувати, що в періоди елліністичної та римської культур вироблялися певні норми і особливості мистецтва живого слова. І, якщо не враховувати норми минулого, то буде неможливий розвиток теорії та практики сучасного красномовства, таких навчальних дисциплін як культура мови, виразного читання, сценічного мовлення.

Таким чином, виходячи з вивчення та аналізу досліджених нами джерел, які дійшли до нашого часу, можна зробити висновки стосовно греко-римської риторики: вона протягом віків була «представником» мистецтва театру. З погляду сучасності, вона започаткувала народження таких театральних дисциплін як теорія драматургії, сценічне мовлення, культура мови. Варто визнати, що в античний період була розвинена школа, в основу якої було покладено предмет мистецтва спілкування – риторику – науку про ораторське мистецтво і теорію красномовства. Римська цивілізація створила низку прийомів, методів, традицій риторики, як навчальної дисципліни, самостійної науки й мистецтва, які поєднували в собі декілька видів словесної діяльності: виголошення промов, читання творів, театралізоване виконання фрагментів з драматургічних творів. У школах, завдяки риториці, розвивали у молоді цілу систему особистісних якостей: культуру мислення, мовлення, спілкування та поведінки.

В сучасних дослідженнях з педагогіки, припускається думка, що риторика як наука й мистецтво є найоптимальнішим та ефективнішим шляхом особистісного розвитку людини [4, с. 177]. Тож, елліністично-римська культура не ставила прямо питання театральної культури, але природно використовувала елементи театального мистецтва для виховання оратора (до речі, їм були властиві якості актора) в школі

риторики, де у навчально-виховному процесі обов'язковими були постановки трагедій і комедій. Також виховним методом впливу на молоде покоління були такі жанри театрального мистецтва як театралізовані свята, дійства, видовища. Тому вчителі та вихованці гімназій, риторичних публічних шкіл були добре ознайомлені з основами театрального мистецтва – драматургією свого часу. Імена відомих драматургів – Есхіла, Софокла, Еврипіда – дуже часто зустрічаються в педагогічних трактатах того часу, не тільки з метою ознайомлення, але й з метою підготовки слухача, глядача і самого виконавця [9, с. 113-114].

У XII-XIII століттях, в період зрілого і початку пізнього Середньовіччя, надзвичайно насиченого подіями у культурному житті людства, відкриваються університети або академії, які сприяли розвитку освіченості та повсякденному поширенню знань. Навчальні заклади швидко розвиваються в економічно сильних країнах: Італії, Франції, Англії, Іспанії, Франції тощо. В Середній Європі університети починають виникати значно пізніше – в XIV-XV століттях: у Чехії, на території Римської імперії – перший слов'янський університет в Празі (1348 р.); у Польщі – другий слов'янський університет, місто Краків. Середньовічні університети мали по чотири факультети: артистичний, богословський, медичний і юридичний. На артистичному факультеті навчання було засновано на вивченні так званих «сімох вільних мистецтв», ступені якої отримали назви тривіуму (три нижчі дисципліни – граматики, риторика і діалектика – звідси й пішло поняття «тривіальний») та квадрівіуму (арифметика, геометрія, астрономія і музика).

Отже, ми бачимо, що на артистичних факультетах в університетах, однією з дисциплін, які вивчають студенти є риторика. Це ще раз підтверджує її загальне визнання з часів античності як «представника» театрального мистецтва, котрий допомагав викладачам вищих навчальних закладів у студентської молоді розвинути, сформувані і реалізувати свої творчі здібності.

В кінці XII століття в Західній Європі в школах і університетах виникає нова форма творчості – шкільна драма. Авторами шкільних драм в університетах виступали вчителі дисциплін риторики та поезики. Закономірним є те, що шкільна драма знаходить своє сценічне втілення в шкільному театрі, який виникає як

самостійний театральний жанр. Власне, з поширенням шкільного театру, пов'язано і розвиток драматичних жанрів пізнього Середньовіччя та Відродження (XIII-XVII ст.).

Оснoву європейського шкільного театру двох вищеназваних епох становили наступні види жанрів: містерія, міраклі, мораліте, фарс [10; 13].

У шкільному театрі, при постановці вистав, учителі дотримувалися спеціальних керувань – законів театральної гри, які містили в собі інформацію про сценічну гру, режисуру та оформлення вистави. Головною вимогою сценічної гри було природне відображення персонажів і пробудження «душевних відчуттів» у глядачів.

Своїм виникненням, шкільні театри Західної Європи у XII-XIII століттях зобов'язані практичним потребам навчальних закладів, які використовували її у якості педагогічного засобу. Отже, постановки вистав переслідували навчально-виховну мету. Навчальна мета – допомагати учням, студентам опанувати мистецтво риторики, засвоїти латинську мову, поезику, класичну драматургію. Виховна мета – ідейно-моральне виховання молоді [2, с. 144].

Цікавий і корисний педагогічний досвід, має українська риторична школа, яка увібрала в себе кращі здобутки публічних риторичних шкіл Давньої Греції та Риму, але це вже тема іншої статті.

Висновки. Зазначимо, що риторика в навчальних закладах розглянутого нами періоду, була найпопулярнішим предметом, бо мала постійне практичне застосування. А наведені у статті матеріали, що досвід послідовного і систематичного використання елементів театру в школах та академіях риторики, університетах сприяв опануванню мистецтва риторики, оптимізації навчально-виховного процесу цих закладів і став поштовхом для скорішого створення шкільних театрів, які в подальшому в історії педагогіки зафіксують себе важливим дидактичним засобом виховання молоді. А у системі професійної підготовки майбутніх педагогів, шкільні театри забезпечать розвиток та удосконалення фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апресян Г.З. Ораторское искусство. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 255 с.

2. Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Режко В.А. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти. – К.: Літера, 2000. – 464 с.
3. Гурвич С.С., Погорелко В.Ф., Герман М.А. Основы риторики. – К.: Вища школа, 1988. – 247 с.
4. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник. – К., 1997. – 302 с.
5. Идеи эстетического воспитания. – М.: Искусство, 1973. – 256 с.
6. Капська А.Й. Педагогіка живого слова. – К., 1997. – 139 с.
7. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2003. – 311 с.
8. Основы риторики: Учеб. пособие / С.С.Гурвич, В.Ф.Погорелко, М.А.Герман. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1988. – 247 с.
9. Развитие эстетической активности школьников: Пос. для учителей / Под ред. В.Г.Бутенко. – К.: 1992. – 175 с.
10. Семчишин М. Тисячу років української культури. – Нью Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1985. – 550 с.
11. Театр у школі: Книга для вчителя /Упорядник Н.Є.Миропольська. – К.: Рад. школа, 1990. – 155 с.
12. Хрестоматия по истории педагогики. М.: Учпедгиз, 1935. –Т.1. – 639 с.
13. Шевчук В.О. Дорога в тисячу років. Роздуми: статті, есе. – К.: Рад. письменник, 1990. – 441 с.
14. Эллинистическо-римская культура. – СПб. Бракгауза-Ефрон, 1914. – 420 с.